

ÖSTEN BOHLIN:

Frågor om TCO

Svensk Tidskrift har i april-maj i år genom Statistiska Centralbyrån låtit ställa ett antal frågor till medlemmar av Tjänstemännens Centralorganisation, TCO, angående deras egen organisation. Att enkäten anförtrotts SCB borgar för att den utförts på ett korrekt sätt.

Universitetslektor Östen Bohlin har för Svensk Tidskrifts räkning haft det administrativa ansvaret för undersökningen. Orsaken till att denna omfattande satsning skett från Svensk Tidskrifts sida har varit den växande övertygelsen bland allmänheten och därmed bland medlemmar i TCO att dess ledning ensidigt politiserats. Den irriterade reaktionen från samma lednings sida på alla antydningar i den riktningen har snarast stärkt misstankarna.

Att text TCOs ställningstagande i fondfrågan verkligen skulle vara förankrat hos medlemmarna har förefallit osannolikt. Enkäten ger nu svar på hur det förhåller sig. I denna första artikel lämnas en redogörelse för enkäten. Två andra artiklar drar slutsatser av denna. Ytterligare analyser och kommentarer följer i kommande nummer.

Sedan länge pågår en debatt om politiseringen av TCO. Vissa medlemmar anser att de fackliga centralorganisationerna som en av sina viktigaste uppgifter har att balansera de "snävt fackliga" intressena mot samhälls- och konsumentintressen. Andra vill att deras fackliga organisation skall koncentrera sig på att förhandla, medan partierna för medborgarnas talan i samhällsfrågor. Åt Statistiska Centralbyråns (SCB) utredningsinstitut uppdrogs att ställa frågor till ett urval av TCO-medlemmar. Undersökningen genomfördes i samband med SCBs partisympatiundersökning (PSU) i april-maj 1978.

Fem tilläggsfrågor till denna undersökning ställdes. Två av dessa klarlade vilka som var TCO-medlemmar och till vilket förbund medlemskapet skulle föras. Övriga frågor gav de intervjuade möjlighet att redovisa sina åsikter om TCOs partipolitiska obundenhet, om det inflytande de personligen upplevde sig ha på TCO-beslut samt ifall de skulle föredra kollektivt eller individuellt ägda andelar i ett kommande löntagarfunds-system.

Stor uppmärksamhet ägnades frågorna. En arbetsgrupp i vilken bl a ingick professor Erik Anners, universitetslektor Östen Bohlin och fil dr Jan Wibbe utarbetade frågorna, vilka sedan underkastades granskning inom SCB av byrådirektör Staffan Sollander och avdelningsdirektör Bo Wärneryd.

Frågorna, som av kostnadsskäl starkt måste begränsas till antalet, skulle så långt det var möjligt anknyta till aktuell debatt och pågående opinionsbildning inom TCO.

Det förhållandevis stora urvalet ger å and-

ra sidan större statistisk säkerhet åt resultaten med hänsyn till slumpfelen. I undersökningen om partisympati intervjuades 7 874 personer i ett riksrepresentativt urval omfattande 9 003 personer, 18 år och äldre. Av de intervjuade svarade 1 423 (18,1 %) att de var medlemmar i något fackförbund knutet till TCO. 38 personer svarade vet ej och 26 personer vägrade besvara frågan. Övriga TCO-frågor ställdes sedan till alla som svarat "ja" eller "vet ej" angående medlemskap i TCO-förbund.

Socialdemokraterna	39,8	45,5
Vänsterpartiet		
kommunisterna	2,7	2,9
Socialistiskt parti, uppger ej vilket	2,5	2,1
Socialistiskt block	45,0	50,5
Övriga partier	1,5	1,8
Vet ej parti	4,1	6,2
Vägrar	1,3	2,1

TCO-medlemmarnas partisympatier

Till de intervjuade ställdes frågan vilket parti de skulle rösta på om "vi tänker oss att det vore riksdagsval någon av de närmaste dagarna". Därmed skapades en möjlighet att redovisa partisympatier hos olika delgrupper av TCO-medlemmar. Tabellen redovisar resultatet.

Om val vid intervjutillfället/TCO-medlemskap

"Röstningssympati 78"-	TCO-medlemmar	Ej medlemmar
Centerpartiet	14,0	16,3
Folkpartiet	14,1	6,4
Moderata samlingspartiet	14,2	11,8
Borgerligt parti, uppger ej vilket	5,9	5,0
Borgerligt block	48,2	39,5

I "Valundersökningar Rapport 2 Väljarna och valet 1976" av Olof Petersson redovisas TCO-medlemmarnas röstning vid valet 1976. Vpk fick då 3 %, s 41 %, c 21 %, fp 17 % och m 17 %. Av samma undersökning framgår också, att andelen TCO-medlemmar som röstade socialdemokratiskt 1968 var 46 %, 1970 38 % och 1973 35 %.

De största förändringarna mellan valet 1976 och opinionsläget i maj 1978 tycks bestå i att det borgerliga blocket med ett röststöd 1976 bland TCO-medlemmarna på 55 % nu motsvaras av drygt 48 %. En stor grupp TCO-medlemmar som röstade borgerligt 1976 är i maj 1978 osäkra och en mindre grupp har sympatier med något av de socialistiska partierna.

Förbunden uppvisar stora skillnader i partisympatiernas fördelning. Industritjänstemannaförbundet (SIF), Kommunaltjänstemannaförbundet (SKTF), Statstjänstemannaförbundet (ST), Posttjänstemännens förening (PF) och Fackläraryrket (SFL), tillsammans ca 56 % av TCO, visar i stort överensstämmelse med åsiktsmönstret

inom TCO som helhet. Stor ickesocialistisk övervikt finns inom Hälso- och sjukvårdens tjänstemannaförbund (SHSTF), Lärarförbundet (SL), Bankmannaförbundet (SBmf), Försäkringstjänstemannaförbundet (FTF) samt inom Polisförbundet, bland försvarets civila och militära tjänstemän och bland tulltjänstemännen.

De socialistiska partierna har en majoritet av sympatier i Handels tjänstemannaförbundet (HTF) och Arbetsledareförbundet (SALF).

Politiseringen av TCO

Till TCO-medlemmarna i SCBs partisympatiundersökning ställdes som nämnts frågan: "TCO är enligt sina stadgar en partipolitiskt obunden organisation. En del anser dock att TCO under senare tid har övergivit sin partipolitiska obundenhet. Tycker ni att det finns fog för denna uppfattning? Försök att svara med något av följande alternativ: Ja, i hög grad; Ja, i någon mån; eller Nej, inte alls."

En fjärdedel förklarade genom ett nej-svar att de ansåg att TCO icke brutit mot det egna förbundets stadgebestämmelse om partipolitisk obundenhet. De tveksamma var något flera. Drygt 45 % ansåg att TCO hade övergivit sin partipolitiska obundenhet. Av dessa svarade var femte att detta skett i hög grad.

Det finns ett samband mellan partipolitiska åsikter och den uppfattning man har om TCOs övergivna obundenhet. Mycket få socialdemokrater anser att TCO övergivit sin partipolitiska obundenhet i hög grad,

medan nästan en tredjedel av moderatröstande TCO-medlemmar anser att TCO gjort så. Åsikten att TCO troget håller fast vid medlemsförbundens stadgebestämmelser om obundenhet finns oftast hos kommuniströstande medlemmar men även hos en tredjedel av s-röstande TCO-medlemmar.

Minst hälften av alla TCO-medlemmar i samtliga partier – som i intervjun tar ställning i denna fråga – anser att TCO åtminstone i någon mån övergivit sin partipolitiska obundenhet. Bland vpk-röstande är det lika många som anser att TCO gjort detta som att det inte gjort det. Bland moderatröstande är motsvarande förhållande 83:17, bland center-röstande 73:27, bland fp-röstande 69:31 och bland socialdemokrati-röstande 51:49. Missnöjet är alltså störst bland dem som röstar borgerligt.

Inom SALF och SL anser mer än hälften av medlemmarna att TCO i hög grad eller i någon mån övergivit sin partipolitiska obundenhet. Bland offentliganställda lärare, poliser, militärer m fl har ovanligt många (16,5 resp 20,8 %) den åsikten att obundenheten i hög grad övergivits. Åsikten att TCO inte alls övergivit sin obundenhet är främst företrädd inom SALF samt bland poliser, militärer m fl. Bland dessa TCO-förbund har mer än 80 % av medlemmarna tagit ställning.

Att nå inflytande

Inom TCO har samhällsfrågorna successivt ökat i betydelse jämfört med de rent fackliga frågorna. Den centrala förhandlingsverksamheten svarar förhandlingskarteller och enskilda förbund för. Medlemmarnas aktiva

kontakt med samhällsfrågorna sker med undantag för ett mindre antal förtroendevalda via det egna förbundet.

SCB-undersökningen ställde frågan: "Vilka möjligheter anser ni att ni som TCO-medlem har att påverka TCOs beslut i viktiga samhällsfrågor som t ex marginalsatser, barnomsorg, energifrågor och löntagarfonder? Tycker ni att era möjligheter är mycket stora, ganska stora, små eller inga alls."

Inom hela TCO ansåg 81,5 % av medlemmarna att de hade små eller inga möjligheter att påverka TCO-beslut i viktiga samhällsfrågor. Detta måste betecknas som undersökningens mest anmärkningsvärda resultat. Påfallande är också att den stora majoritet, som anser sig ha små eller inga möjligheter till påverkan, är ungefär lika stor i alla TCO-förbund. En liten, förmodligen fackligt aktiv, minoritet framstår som nöjd med sitt medinflytande.

Bland de TCO-medlemmar som röstar med socialdemokraterna finns en betydande minoritet (ca 15 %) som upplever sig ha mycket stora eller ganska stora möjligheter att påverka TCO-beslut. Endast en femtedel anser sig helt sakna påverkansmöjligheter. Därnäst upplever sig de centerröstande ha möjligheter att påverka (9,5 %) TCO-beslut i viktiga samhällsfrågor. Stora problem tycks man emellertid ha i alla väljargrupper. Mellan 77 % (socialdemokratiskt röstande) och 89 % (moderatröstande) anser sig ha små eller inga möjligheter att påverka TCO-beslut.

Bland dem som anser sig ha mycket eller ganska stort inflytande utgör de socialde-

mokratiskt röstande 57,9 %. I den lilla grupp, som anser sig ha mycket stort inflytande, röstar 12 av 15 personer med socialdemokraterna eller med socialistiskt parti.

I TCO-rapporten "Tjänstemän i tvärsnitt" redovisas för olika förbund inom TCO de andelar av medlemmarna som varit fackligt aktiva. Det framgår bl a att 21 % av TCO-medlemmarna under en 12-månaders period före intervju tillfället 1976 deltagit i fackförbundsmöten minst 3 gånger. De enligt detta mått fackligt aktiva återfanns oftast inom SALF (35 %) och mest sällan inom SHSTF (8 %). Minst någon gång under 12-månadersperioden har 52 % deltagit (i SALF 69 % och i SHSTF 39 %). Männen är mer aktiva än kvinnorna. Några samband mellan aktivitet och politiska och opinionsmässiga åsiktsmönster redovisas inte.

Troligen finns ett samband av det slaget, att ju mer aktiv man är inom "facket" desto mer angelägen är man att utträtta något och påverka samhällsutvecklingen genom den organisation till vilken man knutit sin aktivitet.

Fondfrågan

Bland samhällsfrågorna har TCO under det senaste året främst drivit löntagarfondsfrågan. Det står klart att kunskapsnivån om denna synnerligen tekniska frågeställning är låg i alla läger. TCO har därför med rätta hävdad att man centralt måste gå ut med ett brett upplagt informationsmaterial. Man vill informera och bilda opinion. Frågan om objektiviteten och balansen i detta informationsmaterial har inte tagits upp i detta sam-

manhang. I en principrapport publicerad den 4 juli 1978 avisas dock kategoriskt ett system med individuella andelar. Rapporten har sammanställts av TCOs ekonomgrupp under ledning av Karl Erik Nilsson, biträdande direktör på TCOs kansli.

Den mest diskuterade av de många delfrågorna har varit kollektivt ägda fonder eller fonder med individuella andelar. Undersökningen koncentrerade sig på denna fråga med den begränsning detta innebar. Frågan löd: "En arbetsgrupp inom TCO har sagt att löntagarfonder bör inrättas. Vad skulle ni föredraga, fonder som fackföreningsrörelsen äger och disponerar kollektivt eller fonder i vilka var och en äger och disponerar individuella andelar?"

Svaret blev 26,8 % för kollektiva och 40,0 % för individuella andelar medan 32,3 % svarade "vet ej", "likgiltigt" eller "inga fonder alls". Med avsikt ställdes frågan så att de intervjuade skulle ta ställning för eller mot kollektiva/individuella fonder.

Med en nästan identisk frågeställning erhöll SIFO följande svarsfördelning – dock för ett urval som bara var omkring 1/7 av vårt: 27 % i september 1975 och 14 % i september 1976 för kollektiva fonder och 55 % resp 62 % för individuella fonder. Svarsprocenten "vet ej" var 18 resp 24 % vid de båda tillfällena.

Bland de TCO-medlemmar, som skulle rösta borgerligt om det vore val i maj 1978, föredrar mellan 50 och 60 % individuella fondandelar framför kollektiva. Stora grupper TCO-medlemmar med borgerlig röstningssympati vill inte eller anser sig inte kunna ta ställning. När det gäller TCO-medlem-

mar med moderat röstningssympati torde det vara så att en grupp fondmotståndare ingår i "vet ej"-gruppen. Annars vore det svårt att förklara den höga andelen i denna grupp – 42,5 %.

Bland de TCO-medlemmar som skulle rösta med socialdemokraterna om det vore val i maj 1978 vill ca 44 % ha kollektiva andelar och 28 % individuella. Något fler bland socialdemokratiskt röstande än bland borgerligt tycks ha en klar uppfattning och tar ställning till vår fråga. De inom TCO mycket få vpk-röstande måste uppfattas som de stora entusiasterna för kollektiva fonder. Nästan 2/3 vill ha kollektiva fonder.

Om man i stället betraktar den grupp TCO-medlemmar som tagit ställning i frågan mellan kollektiva och individuella fonder får man följande relationer mellan grupperna.

Röstningssympati 78	Kollektiva	Individuella
TCO totalt	40,1	59,9
Cp	24,3	75,7
Fp	18,7	81,3
M	7,0	93,0
Borgerligt parti, uppger ej vilket	17,0	83,0
Borgerliga blocket	17,2	82,8
Socialdemokrater	61,3	38,7
Vpk	89,3	10,7
Socialistiskt parti, uppger ej vilket	57,9	42,1
Socialistiska blocket	62,9	37,1
Övriga partier	(25,0)	(75,0)
Vet ej parti	37,9	62,1

I hela TCO vill inte mer än 26,8 % ha de kollektiva andelar, som TCOs ekonomgrupp förordar. 40,0 % väljer individuella andelar när alla ställdes inför att välja mellan dessa båda alternativ. Uppenbart är emellertid att mycket stora grupper av TCO-medlemmar i alla förbund icke har tagit ställning eller kanske upplever situationen så att det inte finns tillräckligt klara alternativ att ta ställning till ännu. Ett undantag kan noteras. Inom Bankmannaförbundet och Försäkringstjänstemannaförbundet vill 2/3 ha individuella fonder. Bankanställda tillhör dem som i praktiken prövat en form av löntagarfonder. I den nyss nämnda TCO-rapporten reserverar sig också representanter för dessa förbund till förmån för ett andel-i-vinst-system med individuella andelar, förvaltade av de lokala fackliga organisationerna.

En något klarare bild av opinionsläget får man om man sammanför anställda i förbund, vilkas arbetsgivare i huvudsak är privata företag å ena sidan och övriga – som alltså har statliga eller kommunala arbetsgivare i huvudsak. Bland de privatanställda uttalade sig 25,7 % för kollektiva och 44,7 % för individuella fonder medan 28,7 % svarade "vet ej". Bland de offentligt anställda blev siffrorna 28,3 % för kollektiva och 34,8 % för individuella samt 36,0 % för "vet ej".

Åsikten att löntagarfonder kan behövas och att de i så fall i första hand bör ge individuella andelar finns alltså oftare bland TCO-medlemmar med privata arbetsgivare. Hos de med offentliga arbetsgivare tycks man dels oftare vara osäker, dels hellre än bland de privatanställda välja kollektiva fonder. Dessa skillnader kan sammanfattas som

att bland i huvudsak privatanställda TCO-medlemmar väljer 36,6 % av dem som tagit ställning för eller mot kollektiva fonder dessa. Resten, 63,7 %, väljer individuella andelar. Bland dem i huvudsak offentligt anställda är de som tagit ställning färre. Inom denna grupp väljer 44,9 % kollektiva och 55,1 % individuella andelar.

Analysproblem

Problem finns när det gäller att jämföra procentsiffror för stora vertikalt uppbyggda förbund såsom Industrijänstemannaförbundet (SIF) och Statstjänstemannaförbundet (ST) med siffror för rena yrkesförbund som Sveriges Arbetsledareförbund (SALF) och Svenska Hälso- och sjukvårdens Tjänstemannaförbund (SHSTF). Stora olikheter, som kan finnas inom de vertikalt organiserade förbunden, syns inte så tydligt vid redovisningen av procenttal, medan däremot yrkesförbundens egenart framträder i form av speciellt höga eller låga siffror i tabellerna.

Ett annat förhållande som förtjänar påpekas är att skillnader mellan förbund och sektorer i många fall direkt eller indirekt kan sammanhänga med olikheter i köns- och ålderssammansättning. Att sådana olikheter finns framgår av bla den tidigare nämnda "Tjänstemän i tvärsnitt".

Överrepresenterade i undersökningen har främst blivit medlemmar i Kommunal-tjänstemannaförbundet, Lärarförbundet och Handelstjänstemannaförbundet. Detta innebär i huvudsak anställda inom den offentliga sektorn. Underrepresenterade är främst medlemmarna i Arbetsledareförbun-

det, Polisförbundet, Försvarets Civila Tjänstemannaförbund, Plutonofficersförbundet, Kompaniofficersförbundet, Tullmannaförbundet och Tulltjänstemannaförbundet. Vissa förbund har proportionellt många unga och/eller kvinnliga medlemmar. Dessa ingår oftare än andra ålders- och könsgupper i bortfallet i PSU-undersökningarna. Andra förklaringar till att urvalet blivit större eller mindre än väntat kan vara att med-

lemmar i vissa förbund oftare än andra är svåra att anträffa för intervju.

Intervjumetoden ger vissa slumpmässiga fel. När tex 35,8 % av de intervjuade svarar "Ja - i någon mån" på frågan om de anser att TCO under senare tid övergivit sin politiska obundenhet, ligger det redovisade resultatet med 95 % säkerhet inom felmarginalen $\pm 2,5$ procentenheter om inga systematiska fel föreligger.